
Poradenství pro osoby s narušenou komunikační schopností – část 2

Mgr. Renata Mlčáková, Ph.D.

Cíle

Cílem této kapitoly je seznámit čtenáře se základy poradenství pro jedince s narušenou komunikační schopností ve školství, představit školské poradenské zařízení, kterým je pro jedince s narušenou komunikační schopností speciálněpedagogické centrum logopedické, přiblížit základní školu a mateřskou školu logopedickou a základní školu pro žáky se specifickými poruchami učení, uvést přístupy k osobám s narušenou komunikační schopností – konkrétně k osobám s koktavostí, breptavostí a elektivním mutismem.

Po prostudování této kapitoly byste měli být schopni:

- vyjmenovat činnosti speciálněpedagogického centra logopedického;
- přiblížit klientelu a oblasti diagnostiky speciálněpedagogického centra logopedického;
- popsat klientelu a stručně charakterizovat základní školu a mateřskou školu logopedickou, základní školu pro žáky se specifickými poruchami učení;
- uvést přístupy k osobám s narušenou komunikační schopností – s koktavostí, breptavostí, elektivním mutismem.

Průvodce studiem

Děti, žáci a studenti s narušením komunikační schopnosti, ale i jejich zákonní zástupci očekávají, že jim školští poradenská pracovníci ve speciálněpedagogických centrech logopedických pomohou, identifikují obtíže dítěte, žáka, studenta, navrhnou vhodnou logopedickou intervenci nebo nabídnou jiné, pokud možno co nejvhodnější, řešení.

1 Speciálněpedagogické centrum logopedické

SPC logopedické Speciálněpedagogické poradenství dětem, žákům, studentům s narušenou komunikační schopností, zákonným zástupcům dětí a žáků s poruchami řeči, školám a školským zařízením poskytují školská poradenská zařízení, zejm. speciálněpedagogická centra pro žáky s vadami řeči (SPC logopedická). Seznam, adresy a kontakty na všechna speciálněpedagogická centra pro žáky s vadami řeči (SPC logopedická) v České republice najdeme na webové adrese Asociace pracovníků speciálněpedagogických center: www.apspc.cz. Pracovníci SPC logopedického spolupracují se školami, s pedagogicko-psychologickými poradnami, se zdravotnickými pracovišti i s dalšími institucemi.

Příklad

Olomoucký kraj má zřízena dvě SPC pro vady řeči, jedno při Základní škole a Mateřské škole logopedické Olomouc. Bližší informace můžeme dohledat na webové adrese: www.logopaed.cz. Druhé SPC pro vady řeči funguje při Základní škole pro žáky se specifickými poruchami učení a Mateřské škole logopedické Schola Viva Šumperk. (Podrobnější informace lze dohledat na webových stránkách: www.schola-viva.cz.)

Činnosti SPC logopedického

Činnosti SPC logopedického

- Tým SPC logopedického tvoří: speciální pedagogové logopedi, psycholog a sociální pracovník.
- Psycholog v SPC zjišťuje úroveň rozumových schopností klientů, posuzuje, jak se rozumové schopnosti promítají do školních výsledků.

- Logopedi v SPC provádějí logopedickou diagnostiku klientů s poruchami řeči (ve věku 3–19 let), sledují, zda a jak se porucha řeči promítá do školní výuky, zda nepříznivě ovlivňuje školní úspěšnost dítěte.
- Logopedi a psycholog v SPC posuzují, zda je vhodné zařadit konkrétní dítě, žáka do školy pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (ZŠ a MŠ logopedická).
- Posuzují, zda je vhodné zařadit konkrétní dítě, žáka do vyučování v režimu individuální či skupinové integrace v jeho kmenové škole.
- Pro klienty indikované ke vzdělávání v režimu individuální či skupinové integrace vydávají doporučení k zařazení do režimu individuální nebo skupinové integrace v jejich kmenových školách a poskytují klientům, jejich zákonným zástupcům a učitelům poradenskou podporu.
- Zajišťují podporu dětem po jejich návratu ze základní školy a mateřské školy logopedické do jejich kmenových škol.
- Logopedi provádějí dílčí i komplexní logopedická vyšetření, vstupní i výstupní vyšetření svých ambulantních klientů, vstupní i výstupní vyšetření dětí a žáků ZŠ a MŠ logopedické.
- Logopedi zajišťují depistáže v mateřských školách – včasné vyhledávání dětí s rizikem vzniku řečové poruchy – a navrhnou možnosti bezodkladné logopedické péče.
- Logopedi ambulantně (zpravidla s týdenním intervalem návštěv) vedou logopedickou intervenci u svých klientů a sledují účinnost prováděných opatření.

Klientela SPC logopedického) Klientelu speciálněpedagogického centra logopedického nejčastěji tvoří děti, žáci, případně studenti s těmito typy narušené komunikační schopnosti:

Klientela SPC logopedického

- koktavost (balbuties),
- breptavost (tumultus sermonis),
- vývojová dysfázie,
- dyslálie (fonetické a fonologické poruchy),
- dysartrie,
- specifické vývojové poruchy učení,
- poruchy hlasu,
- výběrová nemluvnost (elektivní mutismus),
- kombinované poruchy řeči,
- symptomatické poruchy řeči.

Pracovníci speciálněpedagogického centra logopedického nejčastěji diagnostikují a posuzují tyto oblasti: lateralitu ruky a oka, vliv lateralit ruky a oka na školní práci – psaní, čtení, pracovní činnosti aj., připravenost (zralost) dětí ke školnímu vyučování, zjišťování anamnézy, orientační vyšetření sluchu a vyšetření fonematické diferenciaci, porozumění řeči, produkci řeči (mluva, čtení, psaní), grafomotoriku, motoriku, rytmickou reprodukci, sluchovou analýzu a syntézu, orientační prozkoumání sociálního prostředí.

Oblasti diagnostiky SPC logopedického

2 Základní škola a mateřská škola logopedická, základní škola pro žáky se specifickými poruchami učení

Klientelu tvoří zpravidla žáci s narušením komunikační schopnosti, které je indikací k zařazení do školy logopedického typu. Jedná se obvykle o závažnější poruchy řeči, které se nedaří upravit ambulantní logopedickou péčí, např. opožděný vývoj řeči, specificky narušený vývoj řeči, dyslálie (fonetické a fonologické poruchy), dysartrie, koktavost, rinolálie, palatolálie, poruchy fonace, kombinované vady řeči, závažné obtíže v grafomotorice, specifické obtíže při čtení a psaní, lehčí sluchové postižení.

Klientela

Obsah výuky Obsah výuky na ZŠ logopedické odpovídá obsahu výuky na ZŠ běžného typu, navíc jsou zařazeny hodiny individuální logopedické péče. Všemi předměty prolínají aktivity, jež podporují příznivý rozvoj komunikačních funkcí, mluvení, čtení a psaní.

Základní školy logopedické poskytují denní docházku, mnohé nabízejí možnost internátního – obvykle týdenního – pobytu pro žáky. Žáci navštěvují školu logopedického typu po nezbytně nutnou dobu, pominou-li důvody k zařazení, případně nastanou-li jiné důvody, odchází žák do své kmenové školy. Doporučení k průběhu dalšího zaškolení žáka (např. opatření ve smyslu individuální integrace) navrhuje SPC.

3 Přístupy k osobám s narušenou komunikační schopností

Komunikaci s osobami s narušenou komunikační schopností můžeme podpořit, případně vytvořit pro ni příznivější podmínky, uplatníme-li určité přístupy. Popíšeme přístupy k osobám s koktavostí, breptavostí, elektivním mutismem.

Jak mluvit s někým, kdo koktá?

Pravidla, která bychom měli dodržovat při komunikaci s žákem s koktavostí, uvádí Lechta (2010a, 2010b). Této problematice se věnuje rovněž Peutelschmiedová (1994, 2005).

- Posloucháme pozorně, když klient mluví a o čem mluví.
- Sami mluvíme pomalým tempem řeči a prodlužujeme přestávky mezi větami.
- Pozorujeme situace, kdy se plynulost řeči zlepšuje nebo zhoršuje, a během plynulých fází podněcujeme k verbální komunikaci.
- V okamžiku dysfluence poskytneme dostatek času bez projevů netrpělivosti a dokončování vět za žáka. Mnozí balbutici vypovídají, že lidé ve snaze jim pomoci dokončují jejich promluvu, přestože netuší, co chce balbutik říci.
- Nepřerušujeme žáka v jeho projevu, neopravujeme neplynule vyslovená slova.
- Neupozorňujeme žáka na řeč, vyhneme se doporučením typu „Mluv pomaleji!“ a sami mluvíme klidným, pomalým tempem řeči.
- Poskytujeme dostatek času na odpověď a komunikaci vůbec.
- Snažíme se redukovat vlivy, které mohou mít negativní efekt na plynulost řeči (např. časový tlak).
- Redukujeme počet otázek, které žákovi klademe (Lechta, 2010a).
- Udržujeme zrakový kontakt s žákem i v momentě zakoktání. Pokud bychom odvraceli zrak, pro mnohé balbutiky je to negativní signál jejich selhání.
- Poskytněte vhodný řečový a hlasový vzor, sami zkuste mluvit klidně, uvolněně, ale ne extrémně pomalu.
- Pokud je ve třídě koktavé dítě, raději se vyhneme soutěžím pod časovým tlakem typu: „kdo první řekne...“, „kdo nejrychleji přečte, vypočítá...“. Tyto soutěže obvykle výrazně zvyšují psychickou tenzi balbutiků.
- Ve většině případů je vhodné, aby žáci s koktavostí během horších dní nebyli nuceni odpovídat nahlas před celou třídou (Lechta, 2010b).

Jak mluvit s někým, kdo mluví příliš rychle?

- Zpomalíme tempo vlastní řeči, vokalizujeme řeč – zpomalíme ji lehkým prodloužením vokálů tak, aby promluva zněla přirozeně.
- Mluvíme relaxovaně, s měkkým hlasovým začátkem, který je pro hlas nejsetrnější.
- Udržujeme zrakový kontakt.
- Koncentrujeme se na to, co nám klient říká, necháme ho dokončit promluvu, poskytneme mu dostatek času na formulaci myšlenek.
- Jakmile žák domluví, malou chvíli počkáme, než odpovíme – možná nám chce ještě něco sdělit.
- Vytváříme klidnou, neuspěchanou atmosféru.

- Můžeme použít oceňující výroky: „**Líbí se mi**, jak se připravuješ na hodiny matematiky.“ (MLčáková, 2011) „**Jsem ráda**, že ses naučil slovíčka 4. lekce.“

Jak podpořit komunikaci žáka s elektivním mutismem?

- Respektujeme, pokud s námi žák s elektivním mutismem nemluví. Nikdy ho do verbální komunikace nenutíme.
- Neslibujeme odměnu za verbální projev.
- Pověřujeme žáka úkoly, které nevyžadují mluvenou řeč, ale zároveň umožňují aktivní účast ve skupině (rozdávání sešitů).
- Upřednostňujeme skupinové formy práce (sborové čtení). První řečové projevy žáka s elektivním mutismem se objevují při skupinové práci.
- Akceptujeme všechny formy projevu žáka, včetně šepotu. Šepot je považován za mezistupeň k běžné komunikaci. Klient s elektivním mutismem může mít obavy ze zvuku svého hlasu, proto většinou nejdříve začne šeptat ve skupině šeptajících, pak ve dvojici a až následně sám (Tichá, 2009).

Zkuste se zamyslet nad těmito otázkami, zformulovat a zdůvodnit své odpovědi:

K zamyšlení

- Které profese, resp. studijní obory, si student s koktavostí obvykle nevybere?
- Který student si obvykle vybírá z širší nabídky studijních oborů – student s koktavostí, nebo student s breptavostí?
- Který student má větší možnost ovlivnit svůj mluvný projev? Student s koktavostí, nebo student s breptavostí?

Shrnutí

Speciálněpedagogické poradenství dětem, žákům, studentům s narušenou komunikační schopností, zákonným zástupcům dětí a žáků s poruchami řeči, školám a školským zařízením poskytují školská poradenská zařízení, zejm. speciálněpedagogická centra pro žáky s vadami řeči (SPC logopedická). Komunikaci s osobami s narušenou komunikační schopností můžeme podpořit, případně vytvořit příznivější podmínky k jejich komunikaci, uplatníme-li určité přístupy. V této kapitole jsme popsali přístupy k osobám s koktavostí, breptavostí a elektivním mutismem.

Kontrolní otázky a úkoly

1. Uveďte sedm příkladů činností pracovníků SPC logopedického.
2. Kdo nejčastěji tvoří klientelu SPC logopedického?
3. Vyjmenujte pět oblastí diagnostiky SPC logopedického.
4. Popište alespoň pět zásad, jež budete respektovat při komunikaci s člověkem, který koktá.
5. Které přístupy budete respektovat při komunikaci s člověkem, jenž mluví příliš rychle?
6. Jak podpoříte komunikaci žáka s elektivním mutismem?

Pojmy k zapamatování

speciálněpedagogické centrum logopedické
základní škola logopedická
mateřská škola logopedická
základní škola pro žáky se specifickými poruchami učení

Literatura

Seznam použité literatury:

1. MLČÁKOVÁ, R. 2011. Osoby s narušením komunikační schopnosti. In: MICHALÍK, J. a kol. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál, s. 409–497. ISBN 978-80-7367-859-3.
2. LECHTA, V. 2010a. *Koktavost*. 2., rozš. a přepr. vyd. Praha: Portál. 336 s. ISBN 978-80-7367-643-8.

3. LECHTA, V. 2010b. Zvláštnosti inkluzivní edukace žáků s NKS. In: LECHTA, V. et al. *Základy inkluzivní pedagogiky*. Praha: Portál, s. 282–284. ISBN 978-80-7367-679-7.
4. PEUTELSCHMIEDOVÁ, A. 1994. *Čtení o koktavosti*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-003-0.
5. PEUTELSCHMIEDOVÁ, A. 2005. *Techniky práce s balbutiky*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-1234-9.
6. TICHÁ, E. 2009. Mutizmus. In: KEREKRÉTIOVÁ, A. et al. *Základy logopedie*. Bratislava: Univerzita Komenského, s. 273–289. ISBN 978-80-223-2574-5.

Podrobnější informace k tématu kapitoly najdete v těchto publikacích:

1. DVOŘÁK, J. *Logopedický slovník*. 3., upr. a rozš. vyd. Žďár nad Sázavou: Logopedické centrum, 2007. ISBN 978-80-902536-6-7.
2. KEREKRÉTIOVÁ, A. et al. *Základy logopedie*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2009. ISBN 978-80-223-2574-5.
3. KLENKOVÁ, J. *Logopedie*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1110-9.
4. LECHTA, V. et al. *Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. Martin: Osveta, 1995. ISBN 80-88824-18-4.
5. LECHTA, V. *Symptomatické poruchy řeči u dětí*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-572-5.
6. MATĚJČEK, Z. *Dyslexie*. Praha: SPN, 1988.
7. ŠKODOVÁ, E., JEDLIČKA, I. et al. *Klinická logopedie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-546-6.